

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Михаела Димитрова Москова на тема „Конклузивът в съвременния български език“ за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология (Български език – морфология)*

от проф. д-р Красимира Славчева Алексова,
Катедра по български език, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

1. Данни за конкурса

Определена съм за член на научното жури по защита на дисертационния труд на Михаела Димитрова Москова със заповед № РД-38-273 от 17.06.2021 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Не откривам данни за нарушения в процедурата. Дисертантката е изпълнила минималните национални изисквания за научна област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология (Български език – морфология)* и изискванията на ЗРАСРБ, правилника за приложение на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Данни за кандидата

М. Москова е завършила бакалавърска степен по специалност „Българска филология“ и магистърска степен по английска филология. Била е докторантка в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски“. Отчислена е с право на защита и трудът ѝ е обсъден успешно в посоченото първично звено. Работила е като преподавателка по английски език, експерт лингвист при изготвяне на учебна система по български език като чужд, като редактор в „Булвест 2000“ и като експерт по обучения и квалификации в ДЕО – ИЧС.

3. Характеристики на дисертационния труд и научните приноси в него

3.1. Актуалност на разработвания научен проблем

Темата на дисертационния труд е свързана с проблематика, която в последните 4 десетилетия се обсъжда активно в световната лингвистична общност – изразяване на евиденциални значения с граматически и неграматически средства. Българският език притежава евиденциална глаголна категория, която в типологически аспект се отличава с разгърнат състав, рядко отразяван неточно в типологически трудове (напр. на Ал. Айхенвалд, в Световния атлас на езиковите структури (WALS)). В последните две години проучванията в областта на евиденциалността са особено активни. Дисертационният труд на Михаела Москова попада в тази тенденция на засилен научен интерес към конкретни езици или към типологически обобщения. Освен това този труд е първото монографично изследване в българистичната литература, посветено на конклузива като един от трите косвени евиденциала в българския език.

3.2. Познаване на състоянието на разработвания проблем в научната литература

От дисертационния труд личи много задълбочено познаване на състоянието на изследванията в световната литература върху евиденциалността, върху отношенията между евиденциалността и модалността, върху типологията на евиденциалните системи въз основа

на значими класификационни критерии, върху семантиката на конклузива, върху мястото му в българската евиденциална система и неговите употреби. М. Московка е показала и отлично познаване на проучванията върху българската евиденциална категория, като дисертантката е разгледала възможно най-широк кръг трудове, в които е отразена българската евиденциална система и в частност конклузивът. Цитираните около 105 източника доказват широката библиографска осведоменост, като в списъка не са включени множество други публикации, познати на авторката. Прегледът на мненията във всяка една от главите не представлява изреждане на виждания, а мотивиран анализ на научните становища и критичен поглед от гледна точка на позицията, която докторантката е приела като изходна теоретична основа.

3.3. Анализ на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд

Дисертантката е базирала своите теоретични анализи върху емпиричен материал от около 500 примера с конклузивни глаголни форми. Като източници за тяхното ексцерпиране са послужили електронни корпуси, информационни сайтове, форуми и лично извлечени от художествена литература примери. Смятам, че това е достатъчно богата база данни, която е дала възможност на М. Московка да извлече възможно най-широк кръг употреби на българския конклузив, които да представят негови семантични нюанси и значими контекстуални реализации, убеждаващи в спецификата на българския конклузив, включително и в типологически аспект.

В работата доминира дескриптивният метод в синхронен аспект, като на места се прилагат методи на описание в типологията, вкл. семантичното картиране, както и диахронен подход при разглеждане на произхода на категорията евиденциалност в българския език. Смятат приложението на семантико-функционалния подход към анализа на конкретните употреби на конклузива за подходящ и ползотворен.

3.4. Значимост на научните приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд е разгърнат на 211 страници и се състои от увод, четири основни глави, заключение и цитирана литература. Отделните части са много добре структурирани, съществуват проследими тематични, логически и композиционни връзки между тях. М. Московка достатъчно ясно е аргументирала значимостта и актуалността на избраната тема. Обектът и предметът са формулирани точно, съпроводени от основната изследователска позиция, която следва авторката по отношение на семантиката на конклузива в съвременния български език. Задачите, които са посочени, действително способстват за постигането на очертаната цел да се представи цялостно оформено виждане за семантиката, формите и употребите на българския конклузив.

Напълно мотивирано Първа глава е посветена на семантиката и категориалния статус на евиденциалността, защото, без да бъде изяснена научната позиция, от която изхожда авторката, не би могла да се реализира посочената основна цел на дисертационния труд. Разглеждането обаче на проблема за инвариантното значение на евиденциалността поставя всеки изследовател пред изпитанието да открие типове виждания сред едно много обемно поле от научни публикации с типологически, общолингвистичен и конкретноезиков характер. М. Московка отлично се е справила със задачата да открие значими подходи към дефинирането на семантиката на евиденциалността, като се е опряла на широк кръг от виждания в нашата и световната лингвистика. Едно от значимите постижения на Първа глава е изясняването на вижданията за отношенията между евиденциалността и епистемичната модалност в хода на избора на собствена позиция. Разгледаните

типологически класификации на евиденциалните системи са дали възможност на дисертантката да представи по-нататък адекватно виждане за типологическата характеристика на българската евиденциална глаголна категория. А това е важно, тъй като, както вече отбелязах, в най-широко известните типологически класификации (на Ал. Айхенвалд и на Де Хаан с WALS) българската евиденциална категория е неправилно отразена. Изборът на собствена позиция за състава и организацията на евиденциалността в нашия език е представен на фона на множество коментирани виждания на наши и чужди лингвисти. Показано е отлично познаване на мненията в българистичната литература за семантиката и състава на евиденциалността в нашия език, както и способност за критически подход.

Втората глава е логично продължение на първата, тъй като, без да се разгледа семантиката на евиденциалността и отношенията ѝ с модалността в типологически и в конкретноезиков план, не може да се открие спецификата на българската евиденциална категория, не може да се подходи към изясняване на семантиката и категориалния статус на конклузива в съвременния български език. А именно те са обект на изследване във Втора глава. М. Московска тръгва от мненията в типологията през вижданията в българската лингвистика за семантиката на конклузива, за да разгърне и аргументира застъпването от нея мнение. Смятам, че то е достатъчно ясно формулирано, подкрепено със задълбочен анализ, емпирични данни, свързани с множество контекстуални реализации на конклузива, и достатъчно значими научни аргументи. Приемам тази част от дисертационния труд за един от неговите важни приноси, тъй като е най-разгърнатото представяне на инвариантното значение и видовете употреби на конклузива, познато в българистичната лингвистика.

Трета глава се концентрира върху формалната парадигма на конклузива и взаимодействието му с други глаголни категории в съвременния български език. Анализирането на гледните точки към състава на българския конклузив е от значимост за дисертационния труд, защото се заема позиция по един от значимите спорни въпроси – дали конклузивът обхваща всички времена, или е разпространен само в плана на миналото. Според моето виждане дисертантката основателно е избрала позицията, че конклузивът обхваща и времената от неминалия план, но при тях има ограничени и семантично специфични употреби – най-вече адмиративни.

Представянето на формалната парадигма на конклузива е безпроблемно само на пръв поглед. М. Московска е анализирала два важни проблема – съвпадението на конклузивния аорист и на индикативния перфект и вариантността при негативните форми за следходните времена в актив и пасив. Първият проблем е значим и до днес, защото множество автори приписват на индикативния перфект употреби, които всъщност са на конклузивния аорист. Дисертантката е приложила два важни критерия (на Г. Герджиков и на Р. Ницолова) за разграничаване на употребите на конклузивния аорист и индикативния перфект. Емпиричният материал показва съществуването на гранични случаи, които са доказателство за начина на възникване на евиденциалната категория. Вторият проблем – за конкурирането на варианти при негативните следходни конклузивни времена е от съществена значимост за разглеждане на степента на граматикализация на българската евиденциална категория.

В Трета глава авторката е разгледала на базата на множество примери употребите на различните времена в конклузив. Като приносна част от Трета глава възприемам проучването на отношенията между конклузива и другите евиденциали, както и на конклузива и други граматически глаголни категории (лице, число, време, залог, наклонение). Смятам, че това е тема, която не е чест обект на проучване у нас, а тя е от съществена важност, тъй като при комбинирането на семантични признаци на различните категории на дадена част на речта се проявяват специфични видове отношения, които водят

или до семантични модификации, или до формални ограничения в парадигмата на доминираната категория.

Четвъртата глава обхваща разглеждането на значими употреби на конклузива в съвременния български език в публицистичния и в научния регистър (напр. в исторически и в друг тип научни текстове). Приноси са обобщенията на базата на конкретен емпиричен материал за спецификата на конклузивните употреби в журналистически текстове, когато несобствена информация се представя като собствено субективно твърдение, придружено с ангажиране с достоверността. Макар и известни от други научни изследвания, употребите на конклузива в исторически и друг тип научни текстове, разгледани от М. Московска, са принос в разрешаването на проблема дали става дума за конклузивен аорист, или за индикативен перфект в посочените текстове.

Смятам за значимо постижение на дисертационния труд и подробното анализиране на конкуренцията между конклузивните и ренаративните форми в непряката реч, включваща глаголна форма от плана на миналото. М. Московска доразвива виждания на Г. Герджиков и представя аргументирано употребите на конклузива в непряката реч за по-неутрално предаване на чуждо изказване за разлика от преизказните форми, при които взаимодействието между контекста (глагола за речева дейност във въвеждащото изречение) и семантиката на ренаратива предизвиква подчертаване на факта, че се предава чужда информация и се появява нюанс на дистанциране от информацията в непряката реч.

За пръв път в нашата лингвистика в дисертационния труд на М. Московска по-широко се разглеждат употреби на конклузива в сложни съставни изречения с подчинени обстоятелствени за условие. Преди това единствено Р. Ницолова в своя студия е посочила употреби на конклузива в този тип изречения, без да акцентира специално върху конклузива. Смятам, че М. Московска е повдигнала една научна дискусия, която ще има развой в бъдещи изследвания.

3.5. Публикации по дисертационния труд

По темата на дисертационния труд са публикувани 5 научни статии. В документите по конкурса са представени още 2 статии, които са под печат. Публикуваните трудове са в сборници от престижни научни форуми у нас и в чужбина – в Русия и в Унгария, или в списания („Съвременна лингвистика“), представящи постиженията на млади български учени. Смятам, че тези публикации са дали възможност на научната общност да се запознае със значими аспекти от изследването на М. Московска върху конклузива в съвременния български език.

3.6. Автореферат на дисертационния труд

Авторефератът отговаря на структурата на дисертационния труд и отразява вярно постиженията му. Научните приноси представят адекватно положителните резултати от изследването.

4. Заключение

В резултат на анализа на научните приноси на дисертационния труд и тяхната значимост за езиковедската наука убедено предлагам на Михаела Димитрова Московска да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ за дисертационния труд „Конклузивът в съвременния български език“ и гласувам положително за това решение.

07.09.2021 г.
София

Изготвила становището:
(проф. д-р Красимира Алексова)